

PAREIZTICĪBA ZIEMEĻKURZEMĒ: DUNDAGAS DRAUDZE (1918–1936)¹

Dzintars Ērglis

Dr. hist., pētnieks, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts.
Zinātniskās intereses: padomju un nacistiskā režīma represijas Latvijā, holokausts, Dundagas novada vēsture.

Rakstā aplūkota Dundagas Sv. Konstantīna un Helēnas pareizticīgās draudzes dzīve no 1918. līdz 1936. gadam. Teritoriāli lielākā Latvijas pagasta nelielās pareizticīgās kopienas nopietnākie izaicinājumi šajā laika posmā bija ilgstoši neatrisinātais nekustamā īpašuma piederības jautājums un ar to saistītie tiesvedības procesi, kā arī uz vietas dzīvojoša priesteru atrašana. Pētījums balstīts uz daudziem zinātniskajā aprītē nebijušiem Latvijas Pareizticīgās Baznīcas dokumentiem.

Atslēgas vārdi: Latvijas Pareizticīgā Baznīca, Dundagas Sv. Konstantīna un Helēnas pareizticīgā draudze, Dundagas pagasts.

IEVADS

Pareizticīgās draudzes Ziemeļkurzemē (ar to apskatāmajā laika posmā saprotot Ventspils un Talsu apriņķus) sāka veidoties 19. gadsimta beigās, un viena no tām radās arī Latvijas lielākā pagasta – Dundagas – centrā.

Pētījums par Dundagas draudzi plašā materiālu apjoma dēļ sadalīts rakstu sērijā, šeit apskatot laika periodu no 1918. līdz 1936. gadam. Latvijas pareizticībai tas bija pārejas posms, kad pēc Krievijas impērijas sabrukuma nācās domāt par identitātes saglabāšanu un praktisko problēmu risināšanu Latvijas Republikā. Raksta hronoloģiskie ietvari aizsākas ar Latvijas valsts nodibināšanu 1918. gadā un noslēdzas ar 1936. gadu, kad Kārļa Ulmaņa (1877–1942) autoritārā režīma spiediena rezultātā Latvijas Pareizticīgā Baznīca (LPB) nonāca Konstantinopoles patriarhijas pakļautībā.

¹ Raksts izstrādāts pētniecības programmas “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” ietvaros.

Dundagas draudzes reliģiskā dzīve atsākās vēl vācu okupācijas perioda beigu posmā 1918. gadā, bet 1936. gadā draudze pēc 15 gadu pārtraukuma atkal ieguva uz vietas rezidējošu priesteri.

Starpkaru periodā Dundagas pareizticīgā draudze oficiāli saucās Sv. Konstantīna un Helēnas draudze, tāpēc šis nosaukums lietots arī rakstā. Taču arhīvu dokumentos biežāk sastopami divi citi līdzīgi draudzes nosaukuma varianti: “Sv. Konstantīna un Elēnas” un “Sv. Konstantīna un Elenas”.

Raksts turpina publikāciju sēriju par pareizticību Ziemeļkurzemē, aplūkojot provinces draudžu darbību laika posmā no 1918. līdz 1945. gadam.²

AVOTI UN HISTORIOGRĀFIJA

Līdz šim Latvijas 20. gadsimta sociālpolitiskās vēstures pētījumos Dundagas novada problemātika atspoguļota reti. Trūkst uz arhīvu materiālu bāzes balstītu zinātnisko pētījumu gan par Dundagu 20. gadsimtā kopumā, gan par tādu atsevišķu tās vēstures lappusi kā vietējās pareizticīgās draudzes darbība.

Lai gan publicētie mutvārdu vēstures apkopojumi par Dundagas pagasta pagātņi ir faktoloģiski bagāti, tomēr atšķirībā no luterāņu un baptistu kopienu darbības pareizticīgās draudzes dzīve šajos darbos nav minēta.³

Autora veiktajās intervijās ar Dundagas pagasta Dūmeles ciema iedzīvotāju Gustavu Kārli Eltmani (1911–1994) atrodams Dundagas pareizticīgās baznīcas un kapsētas atrašanās vietas apraksts, kā arī minēti vairāki pagastā 20. gadsimta 20.–40. gados dzīvojušie pareiz-

² Sk.: Ērglis, Dzintars (2018). Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze (1918–1934). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 93.–142. lpp.; Ērglis, Dzintars (2019). Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze un tās priesteri (1934–1940). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 93.–140. lpp.; Ērglis, Dzintars (2020). The Dundaga Orthodox Congregation in the Northern Courland (1918–1940): a Short Overview. In: *Acta humanitarica universitatis Saulensis. Mokslo darbai*. T. 27: Regionas: istorija, kultūra, kalba. Šiauliai: Šiauliu universitetas, p. 29–43; Ērglis, Dzintars (2020). Kolkasragskii Khistorozhdestvenskii prikhod (1918–1940 gody): stranitsy istorii. V kn.: *Latviiskii pravoslavnyi khronograf*. Vyp. IV. Rīga: Sinod Latviiskoi Pravoslavnoi Tserkvi, s. 231–270.

³ Šuvcāne, Baiba (sast.) (2012). *Libiešu krasta stāsti*. Rīga: Jumava, 416 lpp.; Kursite, Janīna (sast.) (2017). *DižDundaga. Apcerējumi par Dundagas novadu*. Rīga: Zinātne, 368 lpp.; u. c.

ticīgie.⁴ Šī mutvārdu vēstures avota liecības tomēr ir ļoti fragmentāras, jo teicējs pats nebija pareizticīgais.

Raksts pamatā balstīts uz Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva (LNA-LVVA) dokumentu izpēti, cenšoties atspoguļot Dundagas pareizticīgās draudzes darbību tieši no institucionālo avotu informācijas skatpunkta.

LNA-LVVA 7469. fondā "Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode" atrodas sešas Dundagas draudzes lietas.⁵ Tās satur draudzes locekļu pilnsapulču un padomes sēžu protokolus un saraksti ar Sinodi par dažādām aktualitātēm. Vairākas lietas ietver Sinodes 1922. gada saraksti ar Dundagas draudzes padomi,⁶ kā arī virspriestera Pētera Gredzena (1887–1942) sastādīto pārskatu par baznīcas, klēra un draudzes stāvokli 1935. gadā.⁷ Ziņas par Dundagas draudzi atrodas arī Jelgavas iecirkņa prāvestības lietās,⁸ Sinodes sēžu protokolos,⁹ Sinodes sēdēs apskatāmo jautājumu sarakstos,¹⁰ LPB iestāžu, prāvestību, draudžu un amatpersonu sarakstos,¹¹ priesteru personīgajās lietās¹² un Dundagas draudzes locekļu sarakstā.¹³

Dundagas pagasta valdes iedzīvotāju reģistrācijas saraksta kartiņās laika posmā no 20. gadsimta 30. gadu vidus līdz 1945. gadam lielākajai daļai personu norādīta arī viņu reliģiskā piederība,¹⁴ tomēr no tām nav iespējams noteikt, pie kuras no abām pagastā esošajām pareizticīgās konfesijas draudzēm – Dundagas vai Kolkasraga – konkrētais cilvēks piederēja. Bez tam pagastā uz īsu laika periodu pie rakstītās personas parasti nekļuva par minēto draudžu locekļiem. Arī 1935. gada tautas skaitīšanas dati neļauj identificēt piederību konkrētai draudzei.¹⁵

⁴ Dzintara Ērgļa intervijas ar Gustavu Kārli Eltmani 1989. gada 1. februārī, 1989. gada 17. jūnijā, 1990. gada 18. janvārī, 1990. gada 6. aprīlī, 1991. gada 8. februārī, 1991. gada 9. februārī, 1991. gada 23. novembrī un 1992. gada 26. decembrī. Pieejamas Dzintara Ērgļa personiskajā arhīvā.

⁵ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode. LNA-LVVA, 7469-1-[527.-532. lieta].

⁶ LNA-LVVA, 7469-2-43; 7469-2-45.

⁷ LNA-LVVA, 7469-1-1082.

⁸ LNA-LVVA, 7469-1-367.

⁹ LNA-LVVA, 7469-1-[64.-76. lieta].

¹⁰ LNA-LVVA, 7469-1-[80.-86. lieta].

¹¹ LNA-LVVA, 7469-1-[219.-226. lieta].

¹² LNA-LVVA, 7469-2-167, 214.

¹³ LNA-LVVA, 7469-2-440.

¹⁴ Dundagas pagasta valde (Ventspils apriņķis). LNA-LVVA, 5770-3-[4.-69. lieta].

¹⁵ Valsts statistiskā pārvalde. LNA-LVVA, 1308-12-[12320.-12332. lieta].

Dundagas draudzes dokumentu klāsts savulaik nonācis glabāšanā arhīvos nepilnīgā veidā, tomēr, izņemot 1918. un 1919. gadu, tas hronoloģiski aptver katru turpmāko gadu līdz pat 1936. gadam. Jāuzsver, ka pieejamie arhīvu materiāli tomēr sniedz ļoti maz informācijas par draudzes garīgo dzīvi, jo tie pārsvarā ir atskaišu dokumenti ar birokrātiski ierēdniecisku saturu.

Līdz 1934. gadam pareizticīgajā žurnālā “Ticība un Dzīve” publikāciju par Dundagas draudzi nebija. Taču, kad 1933. gada 7. decembrī par žurnāla izdevēju un redaktoru apstiprināja P. Gredzenu,¹⁶ tā slejās no 1934. līdz 1936. gadam regulāri parādījās Dundagas draudzes dzīves aktualitātēm veltīti raksti.¹⁷

Vēstures literatūrā informācija par Dundagas draudzi laika posmā no 1918. līdz 1936. gadam ir ļoti skopa. Izņemot Jeļenas Balunovas-Kuļevcas grāmatu par Ventspili,¹⁸ pārējām septiņām pareizticīgajām draudzēm Ziemeļkurzemē¹⁹ veltītu monogrāfiju nav. Kopējais historiogrāfiskais apskats sniegts autora pētījumos par Kolkasraga draudzi.²⁰

Dundagas draudzes vēsture pirms Pirmā pasaules kara īsumā izklāstīta 2017. gadā izdotajā uzziņu krājumā par pareizticīgajām baz-

¹⁶ LNA-LVVA, 7469-2-167, 2., 34. lpp.

¹⁷ Sk.: [B. aut.] (1934). Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 2, 28. lpp.; [B. aut.] (1934). Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 7, 109. lpp.; [B. aut.] (1934). Kapu svētki notiks. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.; [B. aut.] (1934). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 9, 144. lpp.; Vpg. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 1, 14.-15. lpp.; -ns. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 46.-47. lpp.; [B. aut.] (1935). Kapu svētki. *Ticība un Dzīve*, 7, 111. lpp.; G. (1935). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.; [B. aut.] (1935). Kapu svētki. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.; [B. aut.] (1935). Pabalsti baznīcu remontiem. *Ticība un Dzīve*, 9, 137. lpp.; Gr. (1935). Lielā baznīcas svētki Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 10, 158.-159. lpp.; V. P. G. (1936). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 48. lpp.; Dundagas dr. loc. (1936). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 5, 78.-79. lpp.; Gredzens, P., virspriesteris (1936). Pareizticīgā baznīca Talsu apriņķī. *Ticība un Dzīve*, 7, 99.-100., 102. lpp.; [B. aut.] (1936). Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 7, 111. lpp.; [B. aut.] (1936). Pārmaiņas draudžu vadībā. *Ticība un Dzīve*, 10, 156. lpp.; -ns. (1936). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 11, 174. lpp.

¹⁸ Balunova-Kulevets, Elena (2016). *Istoriā pravoslāvija v g. Ventspilse*. Rīga: [b. i.], 304 s.

¹⁹ 20. gadsimta 20.-30. gados Ziemeļkurzemē darbojās astoņas pareizticīgās draudzes. Piecas no tām bija Ventspils apriņķī: Ventspils Sv. Nikolaja, Piltenes Augšāmcelšanās, Ugāles Sv. Sergija, Kolkasraga Kristus Piedzimšanas un Dundagas Sv. Konstantīna un Helēnas, bet trīs Talsu apriņķī: Talsu Sv. Trijādības, Kuļciema Sv. Arsēnija un Sasmakas (Valdemārpils) Jāņa Kristītāja.

²⁰ Sk.: Ērglis. Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze (1918-1934), 95.-99. lpp.; Ērglis. Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze un tās priesteri (1934-1940), 95.-98. lpp.

nīcām un draudzēm Latvijā, bet draudzes dzīvei 20. gadsimta 20.–30. gados veltīts tikai viens teikums un divas fotogrāfijas.²¹ Turklāt viens no attēliem datēts kļūdaini, jo Dundagas baznīcai zvanu uzstādīja nevis 1931. gadā, bet 1935. gadā.²² No pētnieciskā viedokļa nozīmīgs ir šķirkļa noslēgumā ievietotais saraksts, kurā hronoloģiskā secībā uzskaitīti visi krājuma autoriem zināmie priesteri un psalmotāji, norādot viņu dzīves gadus un kalpošanas laiku draudzē. Taču arī šeit ieviesušās neprecizitātes, jo Andrejs Viegļais (1872–1954) tekstā nodēvēts par Aleksandru Vieglo, savukārt Toms (pareizticībā – Foma) Krāģis (1861–1936) bija Dundagas priesteris nevis līdz 1924., bet tikai līdz 1923. gadam.²³

2019. gadā klajā nākušajā biogrāfiskajā vārdnīcā par Pareizticīgās Baznīcas darbiniekiem Latvijā atrodami šķirkļi par visiem Dundagas draudzes priesteriem rakstā aplūkotajā laika posmā: Jāni Garklāvu (1898–1982), P. Gredzenu, Pēteri Kļaviņu (1881–?) un F. Krāģi.²⁴ Grāmatā gan kļūdaini norādīts, ka J. Garklāvs vienlaikus ar Dundagas draudzi aprūpēja Kolkasraga latviešu-igauņu draudzi, kas patiesībā bija latviešu-lībiešu draudze.²⁵ P. Gredzena kalpošanas laiks draudzē nav pieminēts,²⁶ bet par P. Kļaviņa darbību Dundagā no 1918. līdz 1921. gadam ziņu nav.²⁷

Dundagas draudzes vēsturei nodaļu savā darbā “Process” veltījis garīdznieks Jānis Kalniņš, tomēr, ja neskaita citātu no žurnāla “Ticība un Dzīve” par priesteri J. Garklāvu ierašanos Dundagā 1936. gadā, tajā nav nekādas citas informācijas.²⁸ Aleksandra Gavriļina (1953–2019)

²¹ Dundaga. Tserkov' v chest' sviatykh Ravnoapostol'nykh tsarei Konstantina i Eleny. V kn.: Shchenikov, Efim (sost.) (2017). *Pravoslavnye khramy i prikhody na territorii Latvii v XIII–XXI vekakh: Spravochnik*. Rīga: [b. i.], s. 106–107.

²² Gr. (1935). Lieli baznīcas svētki Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 10, 158.–159. lpp.

²³ Shchenikov. *Pravoslavnye khramy i prikhody na territorii Latvii v XIII–XXI vekakh*, s. 107.

²⁴ Shchenikova, Ol'ga, Vitols, Andreis (sost.) (2019). *Pravoslavnye arkhieerei, sviashchenniki, diakony, psalomshchiki, uchiteli i regenty, sluzhivshie na territorii Latvii s 1710 po 2019 gody: Biograficheskie spravochnik*. Rīga: [b. i.], s. 39, 255–256, 410, 447.

²⁵ Turpat, 39. lpp.

²⁶ Turpat, 255. lpp.

²⁷ Turpat, 410. lpp.

²⁸ Kalniņš, Jānis, virspriesteris (2015). *Process*. Rīga: Eikon, 114.–119. lpp.; Kalnin'sh, Ianis, protoierei (2015). Protsess. V kn.: Sergei Mazur (red.). *Patent na blagorodstvo* (Seminarium Hortus Humanitatis. Al'manakh, vyp. XL). Rīga: Izdanie obshchestva Seminarium Hortus Humanitatis, s. 94–96.

monogrāfijās pētījuma objekts bija J. Garklāva personība, tāpēc Dundagas draudze raksturota viņa kalpošanas laikā, tikai īsumā pieskaroties tai pirms 1936. gada.²⁹ Līdzīga rakstura informācija par draudzi atrodama arī J. Garklāva audzudēla Sergija (arī Sergeja) Garklāva (1927–2015) atmiņās.³⁰

P. Gredzenam veltīts šķirkļis atrodams Andreja Goļikova un Sergeja Fomina sastādītajā represēto pareizticīgo garīdznieku martirologā.³¹ Pārējā šīs tēmas bibliogrāfija satur īsas norādes par Dundagas pareizticīgo baznīcu un kapsētu enciklopēdiska un skaidrojoša rakstura izdevumos.³²

DUNDAGAS DRAUDZES ĪSA PRIEKŠVĒSTURE LĪDZ 1918. GADAM

Ziemeļkurzemes pareizticīgo kopienu vidū Dundagas draudze tika dibināta salīdzinoši vēlu – tikai 1900. gadā.³³ No 1900. līdz 1905. gadam tajā kalpoja Dāvids Pličs (1865–1905), bet no 1905. līdz 1913. gadam – A. Viegļais. 1914. gadā Dundagā sāka kalpot P. Kļaviņš – pēdējais draudzes priesteris pirms Vācijas armijas ienākšanas Kurzemē 1915. gada vasarā.³⁴

²⁹ Gavrilin, Aleksandr (2009). *Pod pokrovom Tikhvinskoj ikony. Arkhipastyrskii put' Ioanna (Garklavsa)*. Sankt-Peterburg: Alaborg; Tikhvin: Izdatel'skaia sluzhba Tikhvinskogo monastyria, s. 93–169; Gavriļins, Aleksandrs (2015). *Jānis (Garklāvs): pareizticīgais latvietis*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 47.–94. lpp.

³⁰ Garklavs, Sergii, protoierei (2012). *Pod sen'iu Tikhvinskoj ikony*. Chikago; Rīga: Tikhvin: Garklav's Family (USA), s. 28.

³¹ Golikov, Andrei, Fomin, Sergei (1999). *Krov'iu ubelennyje. Mucheniki i ispovedniki Severo-Zapada Rossii i Pribaltiki (1940–1955). Martirolog Pravoslavnykh sviashchennosluzhitelei i tserkovnoslužhitelei Latvii, repressirovannykh v 1940–1952 gg. Zhizneopisaniia i materialy k nim*. Moskva: Palomnik, s. 78–79.

³² Salnais, Voldemārs, Maldups, Aleksandrs (1935). *Pagastu apraksti (Pēc 1935. gada tautas skaitīšanas materiāliem)*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 353. lpp.; Salnais, Voldemārs, Maldups, Aleksandrs (1936). *Latvijas ciemi (Pēc 1935. g. tautas, sējumu-mājlopu un pirmās tirdzniecības-rūpniecības skaitīšanas materiāliem)*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 87. lpp.; Sauleskalns, Jānis (1937). *Dundagas pagasts*. No: *Ventspils aprīņķis: Dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas Lauksaimniecības kamera, 69. lpp.; Rusmanis, Sigurds, Viks, Ivars (1993). *Kurzeme*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 129. lpp.; Iltnerē, Astrīda (atb. red.) (2001). *Enciklopēdija Latvijas pagasti*. 1. sēj. Rīga: Preses nams, 238. lpp.; u. c.

³³ Shchenikov. *Pravoslavnye khramy i prikbody na territorii Latvii v XIII–XXI vekakh*, s. 106.

³⁴ Turpat, 107. lpp.; Shchenikova, Vitols. *Pravoslavnye arkhieri, sviashchenniki, diakony, psalomshchiki, uchiteli i regenty*, s. 410.

Dundagas draudze 1908. gadā par 1766 rbļ. no vietējā barona Kristiana Kārļa fon der Ostena-Zakena (*Christian Carl von der Ostensacken*, 1859–1919) nopirka divus zemes gabalus. Lielākais no tiem četru desetīnu³⁵ platībā bija paredzēts baznīcas, skolas un klēra dzīvokļu būvei un saimniecības vajadzībām, bet mazākais vienas desetīnas platībā – kapsētas ierīkošanai. Kamēr draudzei nebija savu ēku, tā no Rīgas Garīgās konsistorijas (turpmāk – Konsistorija) katru gadu saņēma 1050 rbļ. telpu īrei Dundagas pagasta Melķu mājās.³⁶

Turīgs Talsu apriņķa Ārlavas pagasta saimnieks Erasts Valters nolēma par saviem līdzekļiem uzcelt Dundagas draudzei nepieciešamās ēkas, ja viņam par to 12 gadus pēc kārtas maksātu iepriekšminēto īres maksu – 1050 rbļ. gadā. 1911. gada 16. aprīlī Konsistorija ar E. Valteru noslēdza attiecīgu līgumu jeb kontraktu (turpmāk – kontrakts), kurā viņš apņēmas 1911. gada 23. oktobrī nodot Dundagas draudzes lietošanā ēku kompleksu. E. Valters solito izpildīja, un Konsistorija no 1911. līdz 1915. gadam, kad Kurzemi okupēja vācu armija, viņam maksāja 1050 rbļ. gadā.³⁷ No 1911. gada 23. oktobra līdz 1915. gada 1. janvārim E. Valteram tika nomaksāti 3250 rbļ., bet 1915. gadā – vēl 112 rbļ. 50 kapeikas.³⁸

1914. gada 25. novembrī sastādītajā testamentā divas trešdaļas no ienākumiem, kas E. Valteram pienācās pēc noslēgtā kontrakta par Dundagas draudzei uzceltajām ēkām, viņš novēlēja meitai Marijai Eglītei (1873–1944), bet vienu trešdaļu – dēlam Teodoram Valteram, turklāt šo īpašumu pārvaldīt vajadzēja M. Eglītei.³⁹

Pateicoties Dundagas luterāņu mācītāja Kārļa Moltrehta (*Emil Karl Johann Albert Moltrecht*, 1860–1919) sniegtajam atbalstam, kā arī P. Kļaviņa vecākiem un citiem draudzes locekļiem, kuriem nācās dažādi pazemoties vācu varas iestāžu priekšā, draudzes ēkas Pirmā pasaules kara laikā palika neskartas. Atšķirībā no daudziem citiem pareizticīgo dievnamiem vācu okupētajā Kurzemē Dundagas baznīca netika izpostīta, un P. Kļaviņš 1918. gadā bez problēmām varēja tajā atsākt dievkalpojumus.⁴⁰

³⁵ Desetīna – zemes laukuma mērvienība Krievijas impērijā, Latvijas teritorijā tika lietota līdz 1924. gadam. Viena desetīna ir 1,0925 ha.

³⁶ LNA-LVVA, 7469-1-527, 8., 125. lp.; 7469-1-530, 14. lp.; 7469-1-531, 3.-6. lp.

³⁷ LNA-LVVA, 7469-1-530, 14. lp.

³⁸ LNA-LVVA, 7469-1-527, 1., 14. lp.

³⁹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 50. lp.

⁴⁰ LNA-LVVA, 7469-1-527, 1., 16. lp.; Vpg. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 1, 14.-15. lpp.

DUNDAGAS DRAUDZES PRIESTERI UN AMATPERSONAS NO 1918. LĪDZ 1936. GADAM

Dundagas Sv. Konstantīna un Helēnas draudze līdz 1936. gadam oficiāli ietilpa LPB Kurzemes prāvesta iecirknī, bet jau kopš 20. gadsimta 20. gadu sākuma tās darbība daudz ciešāk bija saistīta ar Jelgavas prāvesta iecirkni. Kurzemes iecirkņa prāvesta pienākumus šajā laika periodā pildīja Pāvels Jankovičs (1866–1954), bet Jelgavas – Nikolajs Pjatņickis (citos dokumentos arī Pjatnickis, 1866–?).⁴¹

Dundagas draudzē ietilpa šajā pagastā dzīvojošie pareizticīgie, kā arī atsevišķi Ventspils apriņķa Ances pagasta iedzīvotāji, piemēram, no Lielirbes ciema.⁴²

Laika posmā no 1918. līdz 1936. gadam Dundagas draudzē kalpoja trīs priesteri:

1. Pēteris Kļaviņš (1881–?) – kalpoja no 1918. gada līdz 1921. gada oktobrim, visu laiku uzturoties uz vietas Dundagā.

2. Toms (pareizticībā – Foma) Krāģis (1861–1936) – Sinode iecēla amatā 1921. gada decembrī.⁴³ Visu kalpošanas laiku pavadīja Kolkā. Dundagā nedzīvoja.

3. Pēteris Gredzens (1887–1942) – Sinode apstiprināja amatā 1923. gada februārī.⁴⁴ Visu kalpošanas laiku mitinājās Talsos. Dundagā nedzīvoja. 1926. gada 29. oktobrī kļuva par virspriesteri.⁴⁵

T. Krāģa biogrāfija aplūkota autora pētījumā par Kolkasraga draudzi,⁴⁶ bet P. Gredzena dzīves gājums vēstures literatūrā aprakstīts daudzviet.⁴⁷ Savukārt P. Kļaviņš 1906. gadā beidza Rīgas Garīgo

⁴¹ LNA-LVVA, 7469–1–219, 1. lp.; 7469–1–220, 2., 12. lp.; 7469–1–221, 2., 12., 38. lp.; 7469–1–222, 7. lp.; 7469–1–223, 1. lp.

⁴² LNA-LVVA, 7469–1–527, 10. lp.

⁴³ LNA-LVVA, 7469–2–214, 1., 10. lp.

⁴⁴ LNA-LVVA, 7469–2–167, 2., 33., 36., 39. lp.

⁴⁵ LNA-LVVA, 7469–2–167, 1., 32., 34., 37., 40. lp.

⁴⁶ Sk.: Ērglis. Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze (1918–1934), 103.–104., 108.–114. lpp.

⁴⁷ Sk.: Golikov, Fomin. *Krov'iu ubelennye*, s. 78–79; Pelkaus, Elmārs (zin. red.) (2001 un 2007). *Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs*. Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, Nordik, 591. lpp.; Gavriļins. *Jānis (Garklāvs): pareizticīgais latvietis*, 49., 54., 56.–57., 59., 62., 65., 69.–70. lpp.; Kalniņš. *Process*, 152.–157., 212.–213. lpp.; Kalnin'sh. *Protess*, s. 94–95; Ērglis. Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze (1918–1934), 101., 103.–104., 106.–108., 114.–118. lpp.; Ērglis. Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze un tās priesteri (1934–1940), 96., 98., 103., 108., 115., 119–121. 125.–127., 129. lpp.; u. c.

semināru un kļuva par psalmotāju Stāmerienas draudzē. 1912. gadā viņš tika iesvētīts par priesteri un sāka kalpot Tilžas draudzē, bet 1914. gada 1. janvārī nozīmēts par Dundagas draudzes ganu. Bēgot no uzbrūkošās vācu armijas, 1915. gada 6. jūlijā P. Kļaviņš kopā ar savas draudzes klēru no Dundagas ieradās Rīgā.⁴⁸ Vēlāk viņš evakuējās uz Krieviju, no kurienes 1918. gadā atgriezās Dundagā. Pagaidām trūkst ziņu par P. Kļaviņa dzīves gaitām pēc 1923. gada augusta, kad viņš kā liecinieks piedalījās tiesas procesā par Dundagas draudzes nekustamā īpašuma piederību.⁴⁹

No 1921. līdz 1936. gadam Dundagā nebija uz vietas dzīvojoša priestera, tādēļ draudzi pārzināja kaimiņu draudžu garīdznieki. Dievkalpojumu norise šajos gados pilnībā bija atkarīga no tā, cik bieži priesteri no savām rezidences vietām spēja ierasties Dundagā. Nozīmīgu atbalstu draudzei ilgstoši sniedza P. Gredzens, kurš savu iespēju robežās no Talsiem ar vilcienu brauca uz Dundagu un vienmēr bija gatavs piedalīties draudzei aktuālo jautājumu risināšanā.

Priesteru trūkuma dēļ tolaik cieta daudzu pareizticīgo draudžu reliģiskā dzīve, jo 1928. gada LPB iestāžu un darbinieku sarakstā atzīmēts, ka visā Latvijā, ieskaitot Dundagu, sava garīdznieka nebija 45 draudzēm.⁵⁰

Uz vietas dzīvojoša priestera trūkuma dēļ daudz svarīgāku lomu Dundagas draudzes dzīvē ieguva draudzes pilnsapulcēs ievēlētās amatpersonas: baznīcas stārasts (vecākais), draudzes padome un tās priekšsēdētājs. Draudzes padomes sastāvā ietilpa pieci līdz septiņi locekļi un sekretārs.⁵¹ Diemžēl informācija par draudzes amatpersonām līdz 1936. gadam ir fragmentāra, jo satur vienīgi vārdisko uzskaitījumu.

⁴⁸ Shchenikova, Vitols. *Pravoslavnye arkhieri, sviashchenniki, diakony, psalomshchiki, uchiteli i regenty*, s. 410.

⁴⁹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 58.-59. lp.

⁵⁰ LNA-LVVA, 7469-1-221, 9. lp.

⁵¹ LNA-LVVA, 7469-1-72, 38.-39. lp.; 7469-1-74, 3., 102., 104. lp.; 7469-1-75, 37.-38. lp.; 7469-1-367, 13.-14. lp.; 7469-1-528, 3., 9.-11., 27., 29., 60.-61. lp.; 7469-2-43, 48., 50. lp.; [B. aut.] (1934). Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 2, 28. lpp.; -ns. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 46.-47. lpp.; V. P. G. (1936). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 48. lpp.

DUNDAGAS DRAUDZE NO 1918. LĪDZ 1925. GADAM

Beidzoties vācu okupācijas varai, 1918. gada decembrī sanāca Dundagas pareizticīgās draudzes sapulce, kurā slimo E. Valteru pārstāvēja viņa dēls T. Valters. E. Valters atzina ēkas par draudzes īpašumu, bet Konsistoriju par parādnieci, no kuras viņam pienācās saņemt atlikušo maksājumu daļu, atļāva draudzei iznomāt brīvās telpas un no saņemtās naudas maksāt priesterim algu, kā arī atjaunot ēkā pirms kara pastāvējušās skolas darbību. No Krievijas pārnākušais P. Kļaviņš apmetās savā bijušajā dzīvoklī draudzes namā, līdz 1921. gada 1. janvārim atrada ēkām īrniekus un saņēma īres naudu. 1919. gada rudenī E. Valters nomira, bet 1920. gada ziemā Dundagā no Krievijas atgriezās E. Valtera meita M. Eglīte un viņas vīrs Ādams Eglītis (arī Eglīts, 1865–?), kurš kļuva par pilnvarnieku draudzes ēku lietā.⁵² Ar šo brīdi situācija sāka mainīties draudzei nelabvēlīgā virzienā.

Materiālo apstākļu spiests, P. Kļaviņš visas draudzes ēkas, izņemot baznīcu, iznomāja Dundagas pagasta valdei pirmskolas ierīkošanai, bet pats līdzās priesteram amatam uzņēmās pagasta darbveža pienākumus un pārvācās uz dienesta dzīvokli. Pagasta valde pieņēma Ā. Eglīti darbā par skolotāju pagasta pirmskolā. Viņš apmetās uz dzīvi draudzes namā, sāka uzskatīt sevi par tā īpašnieku, saņemt īres maksu un izvēlēties īrniekus.⁵³

Dundagas pareizticīgās baznīcas, draudzes amatpersonu (klēra) un skolas ēkas veidoja vienu kopīgu kompleksu, ko nevarēja pārveidot ar jaunas palīgēkas celtniecību. LPB nebija iespēju saņemt valsts varas un amatpersonu atbalstu savu interešu aizstāvēbai, kamēr Ā. Eglītis ieguva Dundagas pagasta valdes locekļu īpašu labvēlību.

Sinode kā Konsistorijas pēctece 1920. gada 29. decembrī pārņēma visas kontraktā minētās tiesības un pilnvaroja Dundagas draudzes padomi rīkot sarunas ar E. Valtera mantiniekiem.⁵⁴ Draudzes pilnsapulce 1921. gada 6. februārī apņēma izmaksāt ēkas pēc kontrakta uz 1920. gada 18. marta likuma pamata⁵⁵ un šo lēmumu pazi-

⁵² LNA-LVVA, 7469-1-527, 1., 14., 16. lp.; 7469-1-530, 14. lp.

⁵³ LNA-LVVA, 7469-1-527, 1., 45. lp.; 7469-1-530, 14.-15. lp.

⁵⁴ LNA-LVVA, 7469-1-527, 47. lp.

⁵⁵ 1920. gada 18. martā Tautas Padome pieņēma likumu par Latvijas naudu kā vienīgo likumīgo maksāšanas līdzekli valstī. Sīkāk sk.: Latvijas Tautas Padomē pieņemtie likumi. 1920. g. 18. marta sēdē pieņemtais Likums par vienīgo maksāšanas līdzekli un agrāko līgumu un parādu nokārtošanu. *Valdības Vēstnesis*, 26.03.1920., 1. lpp.; Likums par vienīgo maksāšanas līdzekli un agrāko līgumu un parādu nokārtošanu. *Likumu un valdības rīkojumu krājums*, 30.04.1920., 1.-2. lpp.; u. c.

ņoja mantiniekiem.⁵⁶ 1921. gada 6. februārī Ā. Eglītis par ēkām pieprasīja 400 000 Latvijas rubļu,⁵⁷ bet 1921. gada 29. oktobrī – jau 500 000 Latvijas rubļu.⁵⁸

Dundagas draudzes padome iesniedza tiesā prasību pret Ā. Eglīti par patvarīgi no draudzes namā dzīvojošām personām ievākto naudas summu un lūdza izlikt viņu no šī nama telpām. 1922. gada 17. maijā Ventspils apriņķa II iecirkņa miertiesnesis draudzes padomes prasību noraidīja.⁵⁹ Tiesā Eglīšu intereses pārstāvēja pieredzējušais vācbaltiešu zvērīnāts advokāts Pauls Šulcs (*Paul Schultz*, 1866–1926),⁶⁰ kurš pirms tam bija sniedzis konsultācijas Dundagas draudzei.⁶¹

1921. gada nogalē draudzi atstāja priesteris P. Kļaviņš.⁶² Ar Sino-des un prāvestu plenārsēdes 1921. gada 28.–30. decembra lēmumu par Kolkasraga draudzes priesteri un vienlaikus Dundagas draudzes aprūpētāju iecēla T. Krāģi.⁶³ 1922. gadā T. Krāģis gan noturēja tikai vienu dievkalpojumu, jo viņam bija grūti mērot aptuveni 35 verstis⁶⁴ pa sliktiem lauku ceļiem, lai ierastos Dundagā. Bez tam P. Gredzena braucieni ar vilcienu no Talsiem uz Dundagu draudzei izmaksāja daudz lētāk nekā T. Krāģa vienīgais brauciens ar pajūgu no Kolkas. Šo iemeslu dēļ gan T. Krāģis, gan Dundagas draudzes pilnsapulce lūdza P. Gredzenu uzņemties draudzes garīgu aprūpi.⁶⁵ No 1922. gada 10. septembra Dundagā dievkalpojumus noturēja un draudzes pilnsapulces vadīja P. Gredzens,⁶⁶ kurš 1923. gada 23. februārī tika apstiprināts par Dundagas draudzes pagaidu pārzini.⁶⁷

⁵⁶ LNA-LVVA, 7469-1-527, 5., 15. lp.

⁵⁷ Latvijas rublis – Latvijas valsts oficiālā valūta no 1919. līdz 1922. gadam, kad to nomainīja lats, kura vērtība atbilda 50 Latvijas rubļiem. Vienlaikus ar latiem turpināja palikt apgrozībā līdz pat 1930. gadam. Sikāk sk.: Bērziņš, Valdis (atb. red.) (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīgā valsts. 1918–1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 464.–467. lpp.

⁵⁸ LNA-LVVA, 7469-1-527, 15., 18. lp.

⁵⁹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 54. lp.

⁶⁰ Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.) (2007). *Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērīnātu advokātu palīgi biogrāfijās 1919–1945: Biogrāfiskā vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 491.–492. lpp.

⁶¹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 38., 58. lp.

⁶² LNA-LVVA, 7469-1-527, 21. lp.

⁶³ LNA-LVVA, 7469-2-214, 10. lp.

⁶⁴ Versts – attāluma mērvienība Krievijas impērijā. Viena versts ir 1066,781 m.

⁶⁵ LNA-LVVA, 7469-1-528, 3., 10. lp.

⁶⁶ LNA-LVVA, 7469-2-43, 48.–50. lp.; 7469-1-528, 3., 10.–11. lp.

⁶⁷ LNA-LVVA, 7469-1-528, 12. lp.

1923. gada 20. aprīlī Sinode pilnvaroja priesteri P. Gredzenu aizstāvēt LPB intereses Dundagas baznīcas ēku lietā un 1923. gada maijā ieteica viņam vērsties tiesā.⁶⁸ P. Gredzens to arī izdarīja, bet ar Ventspils apriņķa II iecirkņa miertiesneša 1923. gada 28. augusta spriedumu Sinodes prasība tika noraidīta kā nepiekrītoša miertiesneša kompetencei.⁶⁹

1923. gada septembrī Sinodes juriskonsulta vietas izpildītājs zvērināts advokāts Jānis Balodis (1874–1928)⁷⁰ sastādīja apelācijas sūdzību, kas 1923. gada 25. septembrī tika iesniegta Ventspils II iecirkņa miertiesnesim, tomēr 1923. gada 26. oktobrī Liepājas apgabaltiesas civilnodaļa draudzes prasību atkal noraidīja.⁷¹

Nākamā lietas izskatīšana notika 1924. gada 19. decembrī Dundagas pagasta tiesas namā.⁷² Šoreiz Ventspils II iecirkņa miertiesas nosprieda E. Valtera mantniekus izlikt no telpām un piedzīt no viņiem par labu Sinodei nomas naudu no 1921. gada 1. janvāra līdz izlikšanas dienai.⁷³

1925. gada 9. februārī Liepājas apgabaltiesas apelācijas nodaļa atklātā sēdē atcēla miertiesneša 1924. gada 19. decembra spriedumu un noraidīja Sinodes prasību, piedzenot par labu T. Valteram un M. Egļītei 45 Ls tiesas izdevumus abās instancēs.⁷⁴ 1925. gada 5. maijā Liepājas apgabaltiesas priekšsēdētāja biedrs noraidīja arī J. Baloža kasācijas sūdzību kā iesniegtu pēc kasācijas termiņa notecēšanas.⁷⁵ Nelīdzēja arī J. Baloža 1925. gada 18. maijā iesniegtā blakussūdzība Latvijas Senāta civildepartamentam.⁷⁶ Līdz ar to stājās spēkā Liepājas apgabaltiesas 1925. gada 9. februāra spriedums, ka apstrīdētās ēkas pieder E. Valtera mantiniekiem.⁷⁷ Notikušais atstāja negatīvu iespaidu kā uz draudzes saimniecisko, tā arī reliģisko dzīvi.

⁶⁸ LNA-LVVA, 7469-1-528, 1., 4. lp.

⁶⁹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 56., 58.-59. lp.

⁷⁰ Jēkabsons, Ščerbinskis. *Latvijas advokatūra*, 97. lpp.

⁷¹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 60.-62., 65.-66. lp.

⁷² LNA-LVVA, 7469-1-527, 67.-69. lp.

⁷³ LNA-LVVA, 7469-1-527, 69.-71. lp.

⁷⁴ LNA-LVVA, 7469-1-527, 80.-81. lp.

⁷⁵ LNA-LVVA, 7469-1-527, 89. lp.

⁷⁶ LNA-LVVA, 7469-1-527, 87., 88., 90. lp.

⁷⁷ LNA-LVVA, 7469-1-527, 80.-81. lp.; 7469-1-530, 15. lp.

DUNDAGAS DRAUDZE NO 1926. LĪDZ
1936. GADAM

Pēc 1925. gada tiesvedība vairs netika atjaunota. Ā. Eglītis un viņa dēls Arkādijs Eglītis (1898–1932), kurš tobrīd bija zemkopības ministra biedrs, piedāvāja draudzei tikai pirmpirkuma tiesības, pieprasot 500 000–600 000 Latvijas rubļu.⁷⁸ A. Eglītis, būdams Saeimas deputāts un Latvijas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas ievērojams politiķis, izmantoja savu ietekmi, lai konfliktā gūtu personisku labumu.⁷⁹

1927. gada 14. augustā Sinodes loceklis Teodors (pareizticībā – Fjodors) Būcens (1869–1942) ieradās Dundagā, lai uz vietas iepazītos ar pastāvošajām domstarpībām ēku lietā. Lai panāktu izlīgumu ar E. Valtera mantiniekiem, viņš sagatavoja divus dažādus vienošanās uzmetumus, no kuriem viens bija tuvs 1932. gadā noslēgtajam līgumam.⁸⁰

Dundagas draudzes padome apsvēra iespējamās tiesvedības atsākšanu cita advokāta vadībā.⁸¹ Sinode 1927. gada 5. decembrī nosūtīja Dundagas draudzes ēku lietu zvērinātam advokātam Vasilijam Kārkliņam (1891–1969), kurš no 1921. līdz 1935. gadam pildīja LPB juriskonsulta pienākumus,⁸² un lūdza viņu pārstāvēt LPB tiesā.⁸³

1928. un 1929. gads pagāja izlīguma iespēju nesekmīgā meklēšanā, un ne vien draudzes, bet arī Sinodes pārstāvji sāka paust viedokli, ka visloģiskākais būtu pieprasīt Ā. Eglītim nojaukt uz baznīcas zemes esošās ēkas.⁸⁴

Sakarā ar A. Eglīša 1931. gada 12. maijā iesniegto pārdošanas piedāvājumu Sinode uzdeva savam arhitektam Vladimiram Šervinskim (1894–1975) veikt minēto ēku novērtēšanu.⁸⁵ 1931. gada 26. jūlijā V. Šervinskis Dundagā visu ēku vērtību notaksēja par 11 100 Ls, bet neatliekamajos remontdarbus – par aptuveni 5000 Ls.⁸⁶

1932. gada rudenī beidzot tika atrasts risinājums. 1932. gada septembrī Ā. Eglītis, pavēstījis Sinodei par sava dēla A. Eglīša

⁷⁸ LNA-LVVA, 7469-1-527, 94.-95. lp.

⁷⁹ LNA-LVVA, 7469-1-530, 15. lp.

⁸⁰ LNA-LVVA, 7469-1-527, 105.-106. lp.

⁸¹ LNA-LVVA, 7469-1-527, 115.-116. lp.

⁸² Jekabsons, Ščerbinskis. *Latvijas advokatūra*, 268.-269. lpp.

⁸³ LNA-LVVA, 7469-1-527, 117. lp.; 7469-1-528, 16., 17. lp.

⁸⁴ LNA-LVVA, 7469-1-527, 118.-119. lp.; 7469-1-528, 17.-21., 26. lp.

⁸⁵ LNA-LVVA, 7469-1-72, 76. lp.; 7469-1-527, 121. lp.

⁸⁶ LNA-LVVA, 7469-1-527, 131.-132. lp.

nāvi,⁸⁷ lūdza informēt viņu par stāvokli Dundagas draudzes ēku jautājumā.⁸⁸ Pēc dēla nāves bija zudusi Eglīšu iepriekšējā ietekme. 1932. gads bija pasaules ekonomiskās krīzes negatīvo seku kulminācijas laiks Latvijā, LPB nebija naudas līdzekļu, un varēja tikt apspriesta vienīgi nekustamo īpašumu apmaiņa. 1932. gada 12. septembra sēdē Sinode uzdeva saviem locekļiem Jānim Beķerim (1880–1969) un T. Būcenam, kā arī P. Gredzenam izstrādāt noteikumus izlīgumam ar E. Valtera mantiniekiem.⁸⁹

1932. gada 4. oktobrī Rīgā tika parakstīts galīgais īpašumu apmaiņas līgums. Baznīcas ēka un bijusī baznīcas sarga mājiņa (oriģinālā – ērbērgis) pārgāja LPB īpašumā, bet kā atlīdzību Sinode nodeva M. Eglītei bezmaksas lietošanā uz 50 gadiem četras pūrvietas⁹⁰ lielu zemes gabalu, uz kura atradās pārējās E. Valtera uzceltās dzīvojamās un saimniecības ēkas.⁹¹

Pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma valsts vara pastiprināja cenzūras panākt lielāku kontroli pār reliģisko konfesiju darbību, un tas skāra arī Dundagas draudzi. Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde sāka ieviest visaptverošu uzraudzību, un P. Gredzens izpelnījās tās ierēdņu nelabvēlību par atteikšanos nodot Dundagas pagasta valdes rīcībā kādu laulības apliecību.⁹²

Uzlabojoties saimnieciskajai situācijai, LPB spēja atrast nelielus līdzekļus trūcīgāko draudžu atbalstam. 1934. un 1935. gadā 100 Ls lielus pabalstus baznīcas remontam saņēma arī Dundagas draudze.⁹³

1934. gadā svarīgākais draudzes saimnieciskās darbības jautājums bija līdzekļu atrašana jauna zvana iegādei, jo sākotnēji uzstādītos zvānus baznīca bija zaudējusi 1915. gada evakuācijas laikā.⁹⁴ 1934. gada vasarā sākās līdzekļu vākšana, kas noslēdzās ar labdarības tirdziņu

⁸⁷ Arkādijš Eglītis 1932. gada 1. jūlijā noslika Daugavā pie Ķīpsalas, apgāzoties buru laiviņai. Sīkāk sk.: Saeima sēro pēc aizgājušā deputāta. *Jaunākās Ziņas*, 02.07.1932., 11. lpp.; Saeimas deputata Arkadija Eglīša nāvesbrauciens Daugavā. *Jaunākās Ziņas*, 02.07.1932., 13. lpp.; Noslicis Saeimas deputats A. Eglits. *Kurzesmes Vārds*, 02.07.1932., 1. lpp.; u. c.

⁸⁸ LNA-LVVA, 7469-1-528, 51., 59. lp.

⁸⁹ LNA-LVVA, 7469-1-72, 190., 193. lp.; 7469-1-528, 58. lp.

⁹⁰ Pūrvietā – sena laukuma mērvienība. Viena pūrvietā ir 0,364962 ha.

⁹¹ LNA-LVVA, 7469-1-72, 196.-197. lp.; 7469-1-528, 52.-54., 56. lp.; 7469-1-530, 12.-13. lp.; 7469-1-531, 9.-10. lp.

⁹² LNA-LVVA, 7469-1-74, 46.-47. lp.; 7469-1-528, 62.-63. lp.

⁹³ LNA-LVVA, 7469-1-74, 42., 46., 70., 73. lp.; 7469-1-75, 3., 5.-6. lp.; [B. aut.] (1935). Pabalsti baznīcu remontiem. *Ticība un Dzīve*, 9, 137. lpp.

⁹⁴ [B. aut.] (1934). Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 7, 109. lpp.

jeb bazaru. Ziedotāju un bazara apmeklētāju vidū bija arī daudz luterāņu. Zvana iegādei dažos mēnešos tika savākts ap 500 Ls.⁹⁵ Liepājas drāšu fabrikā tapušais tērauda zvans svēra 400 kg, un tā izgatavošanai, piegādei un uzstādīšanai tika iztērēta visa ziedojumos savāktā nauda.⁹⁶ Saistībā ar zvana uzstādīšanu 1935. gadā baznīcā pirmo reizi veica plašu remontu. 1935. gada 15. septembrī notika atjaunotās baznīcas un zvana iesvētīšana, uz kuru ieradās Rīgas Garīgā semināra rektora pienākumu izpildītājs virspriesteris Jānis Jansons (1878–1954), bijušais draudzes gans Cēsu virspriesteris A. Viegļais, Rīgas Katedrāles diakons Nikolajs Viegļais (1907–1992) un Talsu Sv. Trijādības baznīcas koris.⁹⁷

P. Gredzena sastādītā atskaite Sinodei par Dundagas draudzes, baznīcas un klēra stāvokli 1935. gadā pirmo reizi pēc Pirmā pasaules kara satur plašākas saimnieciska rakstura ziņas un sniedz precīzus datus. Piemēram, priesteris gadā bija saņēmis 120 Ls, bet koris – 26 Ls. Draudzes kasē 1935. gada 1. janvārī bija glabājušies 1299,35 Ls, bet 1936. gada 1. janvārī – palikuši tikai 582,55 Ls. Draudzē bija ap 350 personu.⁹⁸ Attiecībā uz draudzes locekļu skaitu jāatzīmē, ka kritiski vērtējami pretrunīgie LPB draudžu sarakstu dati, ka Dundagas draudzē 1928. gadā bijis 200,⁹⁹ bet 1930., 1932. un 1934. gadā – 350 cilvēku.¹⁰⁰ Dažu gadu laikā šis skaitlis nevarēja mainīties par 150 personām.

Pieejamie avoti nesatur ziņas par draudzes locekļu vecumu, nodarbošanos un mantisko stāvokli, kas neļauj veikt pat elementāru demogrāfisko un sociālo analīzi. Tomēr skaidrs, ka draudzes locekļu vairākumu veidoja zemnieki un amatnieki, jo tādi bija Dundagas ciema un tā tuvākās apkārtnes iedzīvotāju galvenie nodarbošanās veidi.

1936. gada 27. septembrī priesteris kārta iesvētīja Rīgas Garīgā semināra kursu beigušo Limbažu draudzes psalmotāju J. Garklāvu,

⁹⁵ Turpat; [B. aut.] (1934). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 9, 144. lpp.; Vpg. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 1, 14.–15. lpp.; -ns. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 46.–47. lpp.

⁹⁶ G. (1935). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.; [B. aut.] (1935). Pabalsti baznīcu remontiem. *Ticība un Dzīve*, 9, 137. lpp.; Gr. (1935). Lieli baznīcas svētki Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 10, 158. lpp.

⁹⁷ Gr. (1935). Lieli baznīcas svētki Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 10, 158.–159. lpp.; V. P. G. (1936). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 48. lpp.

⁹⁸ LNA-LVVA, 7469-1-1082, 43.–46. lp.

⁹⁹ LNA-LVVA, 7469-1-222, 9. lp.

¹⁰⁰ LNA-LVVA, 7469-1-221, 18., 40. lp.; 7469-1-222, 19. lp.; 7469-1-223, 4. lp.

kurš kļuva par Kolkasraga, Ķūļciema un Dundagas draudžu ganu. Praktisku apsvērumu dēļ J. Garklāvs par savu dzīvesvietu izvēlējās pagasta centru Dundagu. Tā Dundagas draudze pēc 15 gadu pārtraukuma atkal ieguva savu uz vietas dzīvojošu priesteri, kurš turpmākajos gados nodrošināja regulāru dievkalpojumu norisi.

Savukārt P. Gredzens 1936. gada 1. septembrī stājās Jelgavas iecirkņa prāvesta amatā.¹⁰¹ P. Gredzens lūdza Sinodei izskaidrot, kurā iecirkņa prāvestībā (Kurzemes vai Jelgavas) atrodas Dundagas draudze,¹⁰² un Sinode 1936. gada 17. septembra sēdē nolēma Dundagas draudzi no Kurzemes prāvestības pārcelt Jelgavas prāvestībā.¹⁰³

1936. gada 25. oktobrī Dundagas draudzes locekļi svinīgi sagaidīja jauno garīgo ganu J. Garklāvu un vienlaikus atvadījās no P. Gredzena.¹⁰⁴ Būdam pārejas perioda garīdznieks, P. Gredzens ilgstoši bija pārraudzījis draudzi, un, pateicoties tieši viņa pūlēm, 1936. gadā Dundagas draudze varēja uzsākt pilnvērtīgu reliģiskās kopienas dzīvi.

SECINĀJUMI

Pateicoties apstākļu sakritībai, Dundagas pareizticīgajai draudzei piederošie nekustamie īpašumi Pirmā pasaules kara laikā nebija cietuši, kā citās pareizticīgajās draudzēs Ziemeļkurzemē. Tomēr draudze daudzu gadu garumā bija spiesta iesaistīties tiesas procesos, aizstāvot tiesības uz saviem īpašumiem. Lielu ieguldījumu šīs problēmas risināšanā deva tieši draudzes aprūpētājs Pēteris Gredzens.

Tiesvedības problēmas, kas piemēklēja Dundagas draudzi, nebija tipiska, bet drīzāk unikāla parādība tā laika Ziemeļkurzemes pareizticīgo draudžu dzīvē, jo citām draudzēm nebija neizmaksātu nekustamo īpašumu. Ilgstošā tiesvedība un tās sekas atstāja negatīvu iespaidu kā uz draudzes saimniecisko, tā arī reliģisko dzīvi.

No 1921. līdz 1936. gadam nopietna problēma bija Dundagā rezidējoša priesteru trūkums. Šajā laika posmā draudzi pārzināja kaimiņu draudžu garīdznieki, kuri nespēja noturēt regulārus dievkalpojumus.

¹⁰¹ LNA-LVVA, 7469-1-75, 113., 115.-116. lp.; 7469-2-167, 19. lp.; [B. aut.] (1936). Pārmaiņas draudžu vadībā. *Ticība un Dzīve*, 10, 156. lpp.

¹⁰² LNA-LVVA, 7469-1-367, 109. lp.

¹⁰³ LNA-LVVA, 7469-1-75, 120., 123. lp.

¹⁰⁴ -ns. (1936). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 11, 174. lpp.

Tikai 1936. gadā Dundagas pareizticīgā draudze bija pārvarējusi visas iepriekšminētās grūtības – atrisinājusi nekustamā īpašuma pieredības jautājumu, veikusi baznīcā kapitālo remontu un uzstādījusi zvanu, ieguvusi savu pastāvīgu priesteri – un pirmoreiz starpkaru periodā varēja uzsākt pilnvērtīgu reliģiskās kopienas dzīvi.

Tā kā visaptverošu zinātnisku publikāciju par Ziemeļkurzemes pareizticīgo draudžu dzīvi 20. gadsimta 20.–30. gados vēstures literatūrā praktiski nav, tad pagaidām nav iespējami komparatīvi pētījumi. Bez tam grūti salīdzināt situāciju apriņķu centros Ventspilī un Talsos un Ziemeļkurzemes ciemos. Savukārt starp Dundagas un Kolkasraga draudzēm iespējams vilkt vairākas paralēles. Abas bija skaitliski nelielas un materiālā ziņā trūcīgas lauku draudzes, kuras pašas nespēja uzturēt savu priesteri. Divi garīdznieki (T. Krāģis un P. Gredzens) vienlaikus apkalpoja abas minētās draudzes. Tikai pateicoties P. Gredzenam, kurš 13 gadus pārzināja Dundagas draudzi, priesteru maiņa tajā bija daudz retāka. Dundagas draudze bija turīgāka gan tāpēc, ka tai bija lielāki nekustamie īpašumi, gan tādēļ, ka pagasta centrā Dundagā dzīves apstākļi bija labāki nekā nomaļajā Kolkas zvejnieciemā. Pēc nacionālā sastāva Kolkasraga draudze bija lībiešu un latviešu, bet Dundagas – latviešu draudze, tomēr dievkalpojumi abās draudzēs notika tikai latviešu valodā.

SĀĪSINĀJUMI/ABBREVIATIONS

LNA-LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs
LPB – Latvijas Pareizticīgā Baznīca

BIBLIOGRĀFIJA/BIBLIOGRAPHY

Avoti/Primary sources

1. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode. *LNA-LVVA*, 7469. f., 1. apr., 64.–76., 80.–86., 219.–226., 367., 527.–532., 1082. l.; 7469. f., 2. apr., 43., 45., 167., 214., 440. l.
2. Dundagas pagasta valde (Ventspils apriņķis). *LNA-LVVA*, 5770. f., 3. apr., 4.–69. l.
3. Valsts Statistiskā pārvalde. *LNA-LVVA*, 1308. f., 12. apr., 12320.–12332. l.

Mutvārdu arhīvs/Oral sources

Dzintara Ērgļa personiskais arhīvs. Dz. Ērgļa intervijas ar Gustavu Kārli Eltmani 1989. gada 1. februārī, 1989. gada 17. jūnijā, 1990. gada 18. janvārī, 1990. gada 6. aprīlī, 1991. gada 8. februārī, 1991. gada 9. februārī, 1991. gada 23. novembrī un 1992. gada 26. decembrī.

Literatūra/Secondary sources

1. [B. aut.] (1934). Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 2, 28. lpp.
2. [B. aut.] (1934). Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 7, 109. lpp.
3. [B. aut.] (1934). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 9, 144. lpp.
4. [B. aut.] (1934). Kapu svētki notiks. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.
5. [B. aut.] (1935). Kapu svētki. *Ticība un Dzīve*, 7, 111. lpp.
6. [B. aut.] (1935). Kapu svētki. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.
7. [B. aut.] (1935). Pabalsti baznīcu remontiem. *Ticība un Dzīve*, 9, 137. lpp.
8. [B. aut.] (1936). Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 7, 111. lpp.
9. [B. aut.] (1936). Pārmaiņas draudžu vadībā. *Ticība un Dzīve*, 10, 156. lpp.
10. Balunova-Kulevets, Elena (2016). *Istoriia pravoslaviia v g. Ventspilse*. Rīga: [b. i.].
11. Bērziņš, Valdis (atb. red.) (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīgā valsts. 1918–1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
12. Dundagas dr. loc. (1936). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 5, 78.–79. lpp.
13. Ērglis, Dzintars (2018). Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze (1918–1934). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 93.–142. lpp.
14. Ērglis, Dzintars (2019). Pareizticība Ziemeļkurzemē: Kolkasraga draudze un tās priesteri (1934–1940). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 93.–140. lpp.
15. Ērglis, Dzintars (2020). The Dundaga Orthodox Congregation in the Northern Courland (1918–1940): a Short Overview. In: *Acta humanitarica universitatis Saulensis. Mokslo darbai*. T. 27: Regionas: istorija, kultūra, kalba. Šiauliai: Šiaulių universitetas, p. 29–43.
16. Erglis, Dzintars (2020). Kolkasragskii Khistorozhdestvenskii prikhod (1918–1940 gody): stranitsy istorii. V kn.: *Latviiskii pravoslavnyi khronograf*. Vyp. IV. Rīga: Sinod Latviiskoi Pravoslavnoi Tserkvi, s. 231–270.
17. G. (1935). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 8, 128. lpp.
18. Garklavs, Sergii, protoierei (2012). *Pod sen'iu Tikhvinskoj ikony*. Chikago; Rīga; Tikhvin: Garklav's Family (USA).
19. Gavrilin, Aleksandr (2009). *Pod pokrovom Tikhvinskoj ikony. Arkhipastyrskii put' Ioanna (Garklavsa)*. Sankt-Peterburg: Alaborg; Tikhvin: Izdatel'skaia sluzhba Tikhvinskogo monastyria.
20. Gavriļins, Aleksandrs (2015). *Jānis (Garklāvs): pareizticīgais latvietis*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
21. Golikov, Andrei, Fomin, Sergei (1999). *Krov'iu ubelennye. Mucheniki i isповедniki Severo-Zapada Rossii i Pribaltiki (1940–1955)*. Martirolog Pravoslavnykh sviashchenosluzhitelei i tserkovnosluzhitelei Latvii, repressirovannykh v 1940–1952 gg. Zhizneopisaniia i materialy k nim. Moskva: Palomnik.
22. Gr. (1935). Lieli baznīcas svētki Dundagā. *Ticība un Dzīve*, 10, 158.–159. lpp.
23. Gredzens, P., virspriesteris (1936). Pareizticīgā baznīca Talsu apriņķī. *Ticība un Dzīve*, 7, 99.–100., 102. lpp.
24. Iltnerē, Astrīda (atb. red.) (2001). *Enciklopēdija Latvijas pagasti*. 1. sēj. Rīga: Preses nams.
25. *Jaunākās Ziņas*, 02.07.1932.

26. Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.) (2007). *Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās 1919–1945: Biogrāfiskā vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs.
27. Kalnin' sh, Ianis, protoierei (2015). Protess. V kn.: Sergei Mazur (red.). *Patient na blagorodstvo* (Seminarium Hortus Humanitatis. Al' manakh, vyp. XL). Rīga: Izdanie obshchestva Seminarium Hortus Humanitatis, s. 51–139.
28. Kalniņš, Jānis, virspriesteris (2015). *Process*. Rīga: Eikon, 240. lpp.
29. Kursīte, Janīna (sast.) (2017). *DižDundaga. Apcerējumi par Dundagas novadu*. Rīga: Zinātne.
30. *Kurzemes Vārds*, 02.07.1932.
31. *Likumu un valdības rīkojumu krājums*, 30.04.1920.
32. -ns. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 46.–47. lpp.
33. -ns. (1936). Dundagas draudze. *Ticība un Dzīve*, 11, 174. lpp.
34. Pelkaus, Elmārs (zin. red.) (2001 un 2007). *Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs*. Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, Nordik.
35. Rusmanis, Sigurds, Viks, Ivars (1993). *Kurzeme*. Rīga: Latvijas enciklopēdija.
36. Salnais, Voldemārs, Maldups, Aleksandrs (1935). *Pagastu apraksti (Pēc 1935. gada tautas skaitīšanas materiāliem)*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.
37. Salnais, Voldemārs, Maldups, Aleksandrs (1936). *Latvijas ciemi (Pēc 1935. g. tautas, sējumu-mājlopu un pirmās tirdzniecības-rūpniecības skaitīšanas materiāliem)*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.
38. Sauleskalns, Jānis (1937). Dundagas pagasts. No: *Ventspils aprīņķis: Dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas Lauksaimniecības kamera, 69.–70. lpp.
39. Shchenikov, Efim (sost.) (2017). *Pravoslavnye khramy i prikhody na territorii Latvii v XIII–XXI vekakh. Spravochnik*. Rīga: [b. i.].
40. Shchenikova, Ol'ga, Vitols, Andreis (sost.) (2019). *Pravoslavnye arkhieři, sviashchenniki, diakony, psalomshchiki, uchiteli i regenty, sluzhivshie na territorii Latvii s 1710 po 2019 gody: Biograficheskii spravochnik*. Rīga: [b. i.].
41. Šuvcāne, Baiba (sast.) (2012). *Libiešu krasta stāsti*. Rīga: Jumava.
42. V. P. G. (1936). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 3, 48. lpp.
43. *Valdības Vēstnesis*, 26.03.1920.
44. Vpg. (1935). No Dundagas. *Ticība un Dzīve*, 1, 14.–15. lpp.

ORTHODOXY IN THE NORTHERN COURLAND: DUNDAGA PARISH (1918–1936)

Dzintars Ērglis

Dr. hist., researcher, Institute of Latvian History, University of Latvia.
Research interests: repressive policies of the Soviet and Nazi regimes in Latvia, Holocaust, the history of Dundaga.

The article reflects the life in Dundaga St. Constantine and Elena Orthodox congregation from 1918 to 1936. Major challenges of this small congregation

were a long-standing unresolved real estate ownership case and numerous litigations associated with it, as well as problems of finding a priest who would reside permanently in Dundaga. The study is based on a large number of archival sources – mostly, the papers of the Latvian Orthodox Church, and continues a series of publications on the Orthodox congregations and their priests in the Northern Courland between 1918 and 1945.

Key words: Latvian Orthodox Church, Constantine and Elena parish in Dundaga, Dundaga District.

Summary

The formation of Orthodox congregations in the Northern Courland (Ventspils and Talsi districts) started in the late 19th century, and one of them, founded in 1900, was the congregation of Dundaga. At that time, Dundaga village was dominated by the Lutheran faith.

The choice of the article's chronological framework is determined by objective factors: it begins with the foundation of the Republic of Latvia in 1918 and ends with a significant turning point in the history of the Latvian Orthodox Church (hereinafter LPB) – year 1936. In February of that year, as a result of continuous pressure of Ulmanis' regime, the LPB became an autonomous church under the Ecumenical Patriarchate.

At the end of the German occupation in 1918, the religious life of Dundaga congregation was renewed. By a lucky coincidence, parish-owned properties in Dundaga were not damaged during the First World War. However, the congregation was forced to engage in many lawsuits to defend its property rights for more than a decade. A great contribution to the solution of this problem was made by the priest Pēteris Gredzens (1887–1942).

Finding a priest who would be interested to reside in Dundaga was a major problem since late 1921. The congregation was led by clergymen from two neighbouring congregations, who were not able to hold regular services. Only in 1936 the LPB's Synod appointed Jānis Garklāvs (1898–1982) as the priest of the Dundaga parish, who chose it as his permanent place of residence. After 15 years long turmoil, the congregation regained a kind of stability and moreover – was provided with regularity of worship.

In 1936, the Dundaga congregation finally had solved its most important problems: gaining of a locally living priest, resolution of real estate ownership problems, refurbishing of the church and setting up a church bell. This allowed to ensure fully-fledged religious life in the community for the first time in the inter-war period.